

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті зроблено огляд актуальних проблем професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема студентів мистецьких вищих навчальних закладів. На основі визначення пріоритетних напрямів у сфері професійної підготовки зроблено висновок про необхідність застосування в професійній підготовці майбутніх педагогів технологій, спрямованих на збереження здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: професійна підготовка, естетичне виховання, компетентний підхід, технології збереження здоров'я, арт-терапія.

У науковій літературі дедалі частіше трапляються твердження вчених про потребу внесення змін до сучасної національної системи освіти. Це зумовлюється значними змінами як у суспільній, так і в економічній, екологічній та інших сферах життя суспільства, а також процесами глобалізації, інформатизації, технологізації тощо.

Отже, актуальним і важливим постає питання про професійну підготовку майбутніх фахівців сфери освіти, педагогів, зокрема студентів мистецьких вищих навчальних закладів. Саме на них лягатиме відповідальне завдання виховання молоді відповідно до вимог сучасності, виховання не лише конкурентоспроможного, а й культурно розвинутого, творчого, здорового спеціаліста, чітко орієнтованого на постійне самовдосконалення, саморозвиток та самореалізацію.

Вирішення таких завдань спонукає нас передусім розглянути основні суспільні та наукові тенденції, в контексті яких сьогодні відбувається розвиток сучасної педагогічної науки, визначити ті основні завдання та напрями розвитку педагогіки, які стають пріоритетними та перспективними на шляху вдосконалення та ефективного розвитку національної освіти.

У попередніх статтях ми аналізували основні наукові підходи до естетичного виховання, визначили необхідність та доцільність впровадження в навчально-виховний процес психотерапевтичних методик, зокрема арт-терапії, її гуманістичного напрямку. Нами було встановлено, що арт-терапія як один із засобів естетичного виховання сприятиме вирішенню певних педагогічних завдань і цілей, а також визначено ключові позиції та основні аспекти, які є важливими для естетичного виховання в педагогічному процесі.

Метою цієї статті є розгляд основних напрямів та тенденцій розвитку професійної педагогічної освіти, актуальних проблем професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема студентів мистецьких вищих навчальних закладів. Ми прагнули з'ясувати пріоритетні напрями в професійній підготовці та показати необхідність застосування в цій сфері технологій, спрямованих на гармонійний розвиток і збереження здоров'я всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Професійну підготовку майбутніх педагогів до зазначеної діяльності слід розглядати в контексті світових тенденцій. Насамперед, відзначимо тенденцію глобалізації, яка охоплює всі сфери життя суспільства. Її вплив позначається не лише на розвитку політики, економіки, культури, а й науки, освіти та педагогіки зокрема. Аналізу глобалізаційних процесів присвячено чимало наукових праць, в яких, крім позитивних чинників (активний інформаційний обмін, розширення контактів, культурних кордонів), звертається увага, як відзначає Н.Канаєв [3], на послаблення національної самобутності держав, втрату традицій, руйнування національних систем освіти і навчання, наукових шкіл. Ця проблема є актуальною для держав, в яких спостерігається така тенденція. Це спонукає вчених вдаватися до активних досліджень розвитку державних систем освіти та педагогічної науки, щоб забезпечити ефективне навчання майбутніх фахівців, які були б здатні підтримували конкурентоспроможність та ефективність національної освіти.

Одна з тенденцій – технологізація освіти. Вона характеризується спрямованістю на підвищення ефективності освітніх систем з одночасним зменшенням витрат на досягнення бажаних результатів. Питання технологізації освіти широко проаналізовано в науковій літературі. Виділено декілька напрямів, серед яких у професійній освіті неабияке значення мають стандартизація і технологізація освіти, моделювання змісту освіти, розвиток системи підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів тощо.

У зв'язку з переліченими вище тенденціями дедалі більшої вагомості для професійної освіти набуває компетентний підхід. Такий підхід учені пов'язують із реакцією професійної освіти на зміни соціально-економічних умов, процесів, які виникли внаслідок розвитку ринкової економіки. У ситуації, що склалася, перед сучасним спеціалістом постають нові вимоги, які недостатньо враховано в програмах їхньої підготовки. Особливість їх полягає в надпредметному характері, універсальності, а не в належності до конкретної дисципліни. Це певний набір компетенцій, які мають відповідати таким критеріям, як узагальненість (забезпечуватиме можливість перенесення компетенції на різні сфери і види діяльності) та функціональність (відобразатиме момент включеності в ту чи іншу діяльність).

До подібних компетенцій у педагогіці вчені, зокрема В.Байденко і Б.Оскарсон [1], відносять такі базові надпрофесійні навички, як комунікативні, творчі, здатність до креативного мислення, вміння пристосуватися, здатність працювати як у команді, так і самостійно, а також знання і вміння, потрібні в будь-якій професійній діяльності (робота на комп'ютерах, знання з екології, іноземних мов, санітарно-медичні знання, психологічна готовність).

Грунтуючись на цьому, учені виділяють основні елементи компетентності: а) знання про світ та способи діяльності; б) практичний досвід щодо здійснення певних способів діяльності, який втілюється у вміннях та навичках особистості; в) досвід творчої дослідницької діяльності, який проявляється в готовності вирішувати нові завдання; г) сформованість потреб і мотивацій, що зумовлює систему цінностей та ставлення суб'єкта до світу.

Важливою особливістю компетентного підходу, згідно з науковими дослідженнями, є поєднання освітнього процесу з його осмисленням. Вагомість його полягає в тому, що саме в такому процесі відбувається становлення особистісної позиції студента, викристалізовується його ставлення до своєї професії, виду своєї діяльності.

Спираючись на те, що метою компетентного підходу є формування здатності й готовності людини до ефективної і продуктивної діяльності в різних ситуаціях, однією з основних характеристик цього підходу вчені вважають його спрямованість на рефлексивну оцінку власних можливостей, недоліків чи обмежень, на усвідомлення меж своєї компетентності. Саме під час рефлексивного процесу відбуватиметься становлення компетентності студента, яку розуміють як певну сформовану особистісну якість чи їхню сукупність, як володіння суб'єктом певною компетенцією, за наявності його особистого ставлення до неї та до предмета своєї діяльності.

Дослідження вчених свідчать, що при компетентному підході на одне з перших місць виходять саме особисті якості, які є запорукою успішної життєдіяльності людини, зокрема професійної. Тому актуальними акцентами компетентного підходу є розвиток: а) позитивної самооцінки, толерантності у ставленні до оточуючих, емпатії; б) навичок співробітництва; в) комунікативних умінь; а також г) підтримування новаторства та творчості.

Ці аспекти відповідають гуманістичним ідеям освіти і виховання та доводять, що дедалі більшої ваги сьогодні набуває питання духовно-особистісного виміру професіоналізму. Останній полягає в здатності: 1) організувати культуровідповідне співбуття особистості в освітньому просторі; 2) висувати на передній план внутрішній, духовний потенціал професіонала-педагога, коли особливе значення мають особистісні параметри суб'єкта діяльності, його цілісність, самобутність, внутрішня активність, творчі можливості. Такі ідеї відображують суть гуманістичного підходу, що, на думку Н.Гузій [2], набув статусу глобальної педагогічної парадигми, на основі якої сьогодні створюються особистісноорієнтовані моделі та технології освіти і виховання. Застосування у сфері освіти гуманістичного підходу передбачає спрямування діяльності на формування вчителя-гуманіста, гуманізацію системи освіти.

Виникає потреба у вихованні педагога нового типу, здатного, як вважають С.Кульневич і Є.Бондаревська [4], до природовідповідного та соціовідповідного розвитку учнів, здатного вести дитину в культуру, залучити до культуротворення, навчити її мислити, аналізувати, відчувати та коригувати індивідуальний розвиток, адаптуватися до життя та здійснювати процеси творчої самореалізації, самовизначення, самоствердження. Такі вимоги до діяльності педагога породжують і нове осмислення образу педагога. Він повинен будувати своє життя та діяльність на засадах культури, організувати освітній простір таким чином, щоб культуровідповідний простір актуалізувався і для нього, і для його учнів. Ці складові стають показниками культури педагога, яка розглядається і як характеристика його особистості. У зв'язку із цим згадані

автори зазначають такі показники педагогічної культури: а) гуманістична педагогічна позиція вчителя; б) психолого-педагогічна компетентність; в) розвинуте педагогічне мислення та освіченість у сфері предмета, який викладають; г) досвід творчої діяльності; д) культура професійної поведінки; е) уміння саморегуляції власної діяльності, здатність до саморозвитку.

Гуманістичні педагогічні ідеї пов'язані із цілісністю, унікальністю особистості, зі збереженням її здоров'я, з прилученням особистості до загальнолюдських цінностей, сприянням її життєтворчості, із самовизначенням та самореалізацією. Реалізація їх пов'язана з вирішенням завдань професійної підготовки майбутніх учителів, які полягають, як зазначає Н.Гузій [2], у становленні й розвитку студентів не лише як професіоналів, а і як особистостей, розвитку їх інтелектуально-творчих можливостей, духовно-моральних якостей, професійної позиції.

Педагогічний професіоналізм в умовах гуманістичної методології розглядають як спрямованість педагогічної дії на гармонізацію відносин учасників педагогічного процесу та на забезпечення й збереження їхнього фізичного та духовного здоров'я, позитивного емоційного самопочуття. Зрозуміло, що здоров'я є однією з основних цінностей як для кожної людини, так і для життя всього суспільства. Тому незаперечним для нас є твердження про те, що для зміцнення його потрібні свідомі дії.

Так, В.Ликова [5] виділяє ряд проблем, які є основними для сучасної освіти та вимагають розв'язання новим поколінням педагогів. До них, насамперед, належать: а) патогенність освіти, яка полягає в тенденції інтенсифікації процесу навчання, без забезпечення при цьому умов для збереження й відновлення здоров'я учнів; б) постійне ігнорування природних, вікових та індивідуальних особливостей, що призводить до зниження рівня психічних та фізіологічних функцій, імунітету, погіршення самопочуття; в) відсутність цілісного підходу до освітнього простору, згідно з яким важливе значення надається як фізичному, так і емоційному станам учнів, їхньому інтелектуальному й духовному розвитку; г) пріоритет знаннєвого компонента в змісті освіти та трансляційно-контролюючої функції в діяльності педагога; д) ігнорування ролі суб'єктивного чинника в педагогічному процесі.

Проблема, що розглядається, полягає і в недостатній увазі до аналізу впливу індивідуально-особистісних особливостей учителя на процес та результат педагогічної взаємодії. Багатьом педагогам сьогодні властивий стан тривожності й депресії. Вони не здатні самостійно подолати психологічні проблеми, перебудувати стиль спілкування. Це призводить до безпорадності й агресивності в поведінці; низьким стає рівень психологічної, педагогічної та валеологічної культури педагогів (що проявляється в дефіциті стратегічних підходів щодо збереження здоров'я), а також низьким є рівень професійного здоров'я вчителя. Проблема пояснюється відсутністю цілісного сприйняття педагогами самих себе, браком єдності між раціональним, чуттєвим та тілесним, що спричиняє виникнення тілесного панцира, який не дає змоги вивільнити своє внутрішнє "Я". Це й породжує неспроможність розуміння емоційних станів дітей, співпереживання, емпатійності та зумовлює ригідність педагогічного мислення, відсутність гнучкості поведінки та жорстокість [5].

Згадані проблеми є надзвичайно актуальними й потребують негайного розв'язання. Тому ми підтримуємо думку стосовно введення в навчальний процес професійної підготовки майбутніх педагогів технологій зі збереження здоров'я, зокрема педагогічної психотерапії, арт-терапії.

Такі технології розглядають як психолого-педагогічну допомогу й підтримку дитини з боку педагога, метою якої є збереження й відновлення психологічного здоров'я учнів і вчителів. В.Ликова [5] трактує їх як підхід, в якому педагог виступає психотерапевтом для учнів і для самого себе та розглядає в контексті інтегративного міждисциплінарного підходу як суміжну галузь, в якій поєднуються такі науки, як педагогічна психологія, наукова і прикладна педагогіка та психотерапія. Такий підхід у професійній освіті опирається на ряд принципів, серед яких автор виділяє такі:

а) гуманістичний особистісно-орієнтований, який визнає унікальність та неповторність кожного учасника педагогічного процесу з його індивідуальними особливостями та особистим досвідом;

б) індивідуально-особистісний, який дозволяє реалізувати принцип природоцільності й спроектувати індивідуальну навчальну траєкторію;

в) компетентний підхід, спрямований на розвиток особистісно-значущих навичок;

г) психопрофілактичний, який запобігає травматичним ситуаціям та орієнтований на створення безпечного освітнього середовища;

д) психогігієнічний, спрямований на створення умов для емоційно-комфортної життєдіяльності учнів та вчителів.

Учені [6], акцентуючи увагу на потребі введення технологій зі збереження здоров'я в заклади професійної освіти, вважають, що на цей аспект треба орієнтувати майбутніх педагогів уже в процесі їхньої професійної підготовки. Із цією метою науковці вказують на необхідність: 1) створення керівництвом навчальних закладів та його працівниками відповідних можливостей для застосування даних технологій, створення відповідного простору для застосування їх; 2) здійснення професійної підготовки спеціалістів на основі вказаних технологій; 3) формування потреби в збереженні здоров'я. Вони пропонують методи так званої "реабілітаційної педагогіки", які сприятимуть подоланню професійної стереотипізації, проведенню переоцінки цінностей та забезпечать спрямування на конструктивний розвиток; на формування потреби, умінь та навичок збереження здоров'я. У процесі засвоєння цього має відбуватися цілеспрямоване формування психологічної грамотності працівників системи освіти. Указані принципи стосуються не лише майбутніх спеціалістів, а й працівників навчальних закладів.

Обґрунтування необхідності застосування технологій збереження позитивного самопочуття суб'єктів освітньої діяльності свідчить про спрямованість науково-педагогічних пошуків на суб'єктивний внутрішній світ цілісної людини, її самореалізація як особистості, індивідуальності. Таким чином, на перший план виходить внутрішнє особистісне зростання, а співбуття особистості в педагогічній реальності розглядають як акт самосвідомості, як внутрішню дію, під впливом якої відбувається самоперетворення особистості.

Отже, проаналізовані нами погляди вчених на завдання та перспективи розвитку освіти доводять вагомість та нагальність введення до професійної підготовки майбутніх педагогів технологій, спрямованих на збереження здоров'я учасників освітнього процесу. Застосування їх відповідатиме принципам і завданням гуманістичної педагогіки й стане запорукою ефективної підготовки майбутніх кадрів, відповідно до сучасних суспільних та наукових вимог.

1. Байденко В.И. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса / В.И.Байденко, Б.Оскарссон // Профессиональное образование и формирование личности специалиста. – М., 2002. – С.22–46.
2. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В.Гузій. – К. : НПУ ім. М.Драгоманова, 2004. – 243 с.
3. Канаев Н. Глобализация и высшее образование: взгляд из ЮНЕСКО / Н.Канаев // Философия образования. – 2005. – №1(12). – С.26–31.
4. Кульневич С.В. Педагогика : личность в гуманистических теориях и системах воспитания / С.В.Кульневич, Е.В.Бондаревская. – М.; Ростов н/Д : Творческий центр "Учитель", 1999. – 560 с.
5. Лыкова В.А. Педагогическая психотерапия в образовательном пространстве / В.А.Лыкова // Педагогика. – №9. – 2007. – Ст.25–32.
6. Михайлова Н.Н. Внедрение здоровьесберегающих технологий как актуальное направление технологизации профессионального образования. <http://www.oim.ru/reader.asp?nomer=473>

The article is devoted to the review of actual problems of professional training of future teachers, especially of students of art high educational schools. The author made the conclusions about the necessity of using in professional training of future teachers the technologies for keeping health of all the participants in the educational process.

Key words: professional training, technologies for keeping health, art-therapy.